

SLOVSTVO

Ivan Cankar: Nowele. Przełożyła Ela Molè. Z przedmową Wojeslava Molè. Biblioteka jugosłowiańska Tom II. Dom książki polskiej, Warszawa 1931. Str. 155.

Cankarju se odpira svet na široko. Po priznanju zapadnega sveta in večine slovanskega (češkega, ruskega in srbskohrvatskega) je prišel čas, da ga tudi Poljaki, ki so vedno nekako brezbržno gledali na manjše slovanske literature, sprejmejo med svoje. Dozdaj se je Cankarjevo ime med Poljaki le zelo redko zapisalo. Zdi se mi, da je najvažnejše o njem povedala samo znana poljska pisateljica Aniela Gruszecka-Nitschowa (ps. Jan Powalski) v svojem lepem potopisu »Iz Slovenije« v najresnejši krakovski reviji »Przegląd współczesny« (1925). Kratko oznako mu je posvetil tudi Brückner v najnovejšem »Zarysie literatur słowiańskich« (Lwów 1930). Od naše strani pa je svoj čas (1929) prispeval majhen feljton o njem Fr. Vodnik za največji poljski dnevnik »Kurjer codzienny«. Več, kar bi bilo posebej C. posvečenega, vsaj jaz nisem zasledil in tudi poljske bibliografije (Kołodziejczyk »Słowiańska bibliografja«) ne navajajo ničesar več. (Cf. moj članek »Slovenci in Poljaki« v »Slovincu« 1930, št. 285). Obširnejšo njegovo karakteristiko sem podal nekoč v Varšavi v Zvezi poljskih leposlovcev (Związek Beletrystów polskich) in v krakovski radijski postaji, kjer se je čitala tudi iz rokopisnega prevoda črtica »Skodelica kave« (15. junija 1930).

Ti prevodi gospe Ele Molè so zdaj izšli v lepi knjižni obliki s Cankarjevo sliko in obsežnim predgovorom prof. Voj. Molèta in pomenijo novo dobo v poznanju Cankarja in sploh slovenske moderne pri Poljaki.

Izbor iz Cankarja je zelo posrečen; prikazuje ga z one strani, s katere je najmočnejši: v črticah in novelah. Prav s takimi kratkimi novelami more namreč C. tudi danes v dobi realistično-epične književne poplave razvajenega čitatelja prevzeti vsebolj kot s kakimi dekadentskimi karikaturami lokalnega značaja. Ta zbirka pa ga hoče pokazati v vsej veličini umetniškega

odkrivalca človeško-etičnih globin in socialnih krivic v malem življenju, torej prav od one strani, ki je sedanjosti najbližja. Zbirka je nekaka antologija iz vseh C. novelističnih del in bi bila potrebna tudi pri nas. Občutil sem namreč ob tej priliki kot še nikdar, da bi C. v izboru kakih »čitank«, kot so udomačene pri Čehih, neizmerno pridobil, kajti v obsežnosti in monotonosti sedanje monumentalne izdaje izgublja življenjskost in neposredni vpliv. — Zbirka prevodov je urejena deloma kronološko deloma ciklično, kar je označeno z letnico postanka in prazno stranjo med cikli, ter obsega sledeče novele: O človeku, ki je izgubil prepričanje, Križev pot, Mimi, Pavličkova krona, Domovina, ti si kakor zdravje, Spomladi, Slamniki. Nato sledi ciklus o materi: Večerna molitev, Skodelica kave, Njena podoba, Moja miznica in Kakaduj (?). Sama zase stoji velika obtožba človeštva: »Ogledalo« kot uvod v zaključni ciklus »Podob iz sanj«: Gospod stotnik, Otroci in starci, Strah, Maj, Sence in Kostanj posebne sorte.

Devetnajst novel. Lahko bi izbor teh in takih novel pomnožili ali zamenjali s kako drugo, ki bi točneje mogla karakterizirati C. življenjsko delo v vseh pomembnih umetniških fazah. Toda ne zdi se mi to niti potrebno niti ni bil urednikov namen. Mislim pri tem, da bi utegnil kdo želeči, da bi se dodal — kot nemškemu prevodu — še »Hlapec Jernej«, po katerem je C. evropskemu svetu poznan. Odkril bi vsekakor novovažno črto v C. tvorbi, na drugi strani pa tudi vem, da bi prav tako brezdvomno razbil enotno razpoloženje zbirke in estetsko zaokroženost. In kako je C. skrbno pazil na celotni vtis svojih zbirk, je znano. Izbor je torej izbran po principu: podati šopek enotno ubranih najboljših njegovih majhnih novel, ki morajo brezdvomno uspeti tudi danes; celotni obraz pisateljev pa naj prikaže obširen lit. kritičen uvod.

Prav ta uvod, ki ga je napisal soprog prevajalke, krakovski vseuč. prof. Voj. Molè, ni samo običajno informativno priporočilo neznanega prevedenega pisatelja novi publiki, ampak predstavlja največjo vrednost tudi za nas. Bilo bi dobro, da se kot origi-

nalni — čeprav priložnostni — prinos k poznavanju C. priobči kje v slov. prevodu, da se omogoči poznanje širšim plastem, tako nekako kot se je popularizirala Calvijeva studija v italijanski prevod »Kralja na Betajnovi«. Dokler pa tega ni, naj zadostuje samo kratka karakterizacija.

Razmeroma obširni devetnajst strani obsegajoči uvod je v prvem in tretjem delu pisan kot vsi običajni portreti dobre lit. kritične šole: začne se z oznako dobe (pri čemer bi pripomnil, da je reakcija prikazana mogoče preveč negativno, kar more ob napačnem razumevanju postati krivično splošni slovenski stvari, kar se je prav v tem slučaju zgodilo), in gre dalje preko življenjepisa v karakteristiko posameznih del in njih lit. pomena. Tako je dovolj poudarjen prehod iz naturalizma v ekspresionizem, motivna revolucija »Erotike« in stilska »Vinjet«, morda celo preveč himnično pomen »Hlapca Jerneja« in lepo zaokroženo sintetična harmonija »Podob iz sanj«. Pravo vrednost, vredno posebne omenitve, pa predstavlja zame osrednji del: oznaka Cankarjevega ustvarjanja. Je to nekaka sinteza psiho-analitične in estetsko formalne kritike: karakteristika duhovnih dispozicij, iz katerih je C. tvoril, in kako je oblikoval svoje delo, gledano iz ptičje perspektive kot oblikovno, plastično celoto s prostorom, postavami in svetlobo. Iz C. subjektivizma, ki ni egoističen, ampak etičen, iz idealne borbe proti vsemu slabemu izvira čudna paradoksnost njegovega ustvarjanja: pesimistična otožnost, polna hrepenenja, in pamflet, poln smeha, bučča farsa. Dve varijanti iste osnovne melodije: ljubezni. Istotaka dvojnost je značilna za vse njegovo umetniško delo: stik nasprotij. Tako družijo najvišjo čistost z najsmelejšo erotiko, ljubezen do mase in omalovaževanje drhali; največjo ljubezen do domovine in nje poniževanje itd. Izhodišče takemu psihološko umetnostnemu značaju pa vidi Molè tam, kjer ga je našel že Prijatelj: bil je C. vedno in povsod zlasti umetnik, ki je bil pripravljen tudi negirati, samo da premaga filistre! Ker je živel v svojem svetu, ki pa ni bil fantastičen, se pri njem epika izgublja in se razvija lirizem. Njegov način izražanja izpričuje romantičen značaj: tako kompozicija, kolorit in jezik. Najjačja so mu svetlobna sredstva, in zato se njegove knjige morajo vedno so-

čiti s celotnega vtisa. Značilni so motivi in prostor, v katerem se gibljejo njegove postave. Molè smatra celo kot najznačilnejši prostor C. oseb: je realni simbol neomejenemu hrepenenju (Mařenka). Razbor figur pokaže, da so vse avtobiografije njegovih notranjih doživljanj, več ali manj varijante tipa romarja. Epični element stopa zato v ozadje in ga redno tvori milje, ki ne razume notranje veličine »romarja«, in tvori se tako tudi tragični konflikt. Primerja ga z El Grecom in tudi s Cervantesom bi utegnil imeti več skupnega kot samo tip »idealista vkljub vsemu svetu«. —

Toliko se mi je zdelo vredno opozoriti na Molètovo karakteristiko C. umetnostnega ustvarjanja. Značilno je, da C. sodobniki gledajo v njem samo umetnika, dočim ga mlajše generacije pripenjajo na svoje prapore bolj iz drugih ozirov: kot socialno-razrednega revolucionarja ali religiozno-etičnega borca. To dokazuje vsekakor, da se sedanjemu rodu odmika C. kot telesen pojav in živi samo še v svojih duhovnih elementih, ki jih vsaka grupa iz njega razvija v svojo smer. C. podoba prehaja tako v legendo, v mit. Treba pa je vsekakor, da lit. kritika dela najintenzivneje za to, da spozna resničnostni fenomen Cankarja-umetnika. In k temu bo nemalo pomogla stilska analiza. Ta Moletov uvod je poleg uvodov Iz. Cankarja na poti v tej smeri, obenem pa je lep primer, kako je na kratkih straneh možno tujcu na sodoben način objektivno predstaviti našega pisca.

Prevod je, v kolikor sem ga primerjal z novelami iz »Podob iz sanj« in »Mojega življenja«, do največjih podrobnosti zvest in natančen. Kako pa vpliva na Poljake, bodo pokazale poljske ocene. —

Zbirka je izšla kot drugi zvezek »Jugoslovanske knjižnice«, ki jo ureja prof. Julij Benešić, znani prevajalec poljskih del na hrvaško (Reymont, Slowacki, Prus itd.), bivši upravnik gledališča v Zagrebu in sedanji prosvetni ataše v Varšavi. Podjetje ima namen sistematsko seznaniti Poljake s klasičnimi deli iz vseh jugoslovanskih literarnih kultur. Kot prva knjiga je izšel lani Mažuraničev ep »Smrt Smail-age Čengića« v prevodu A. Boguslawskega in s predgovorom lani umrlega zagrebškega kritika Cihlar-Nehajeva. Kolikor mi je znano delo pri »Jugosl. biblioteki«, vem, da so že izdelani in

se nahajajo deloma že v tisku poljski prevodi Gunduličevega »Osmana«, Njegoševega »Gorskega venca« in Stankovičeve »Nečiste krvi«. Pripravljajo se pa intenzivno tudi antologije moderne jugoslovanske lirike in proze, v katerih bomo tudi Slovenci odlično zastopani. Če se bo vse izvedlo, kar se je počelo, in tako kot je zamišljeno, bo »Jugosłowiańska Biblija« odlično predstavljala v tujini našo kulturno višino. Želeti bi bilo le, da bi se »šolski klasiki« preveč ne razbohotili na račun sodobnosti, kajti konec koncev je važno le to, koliko tudi mi v sodobno umetnostno in duhovno problematiko unesemo svojega sodobno borbenega izraza. Pozdraviti pa moramo vsekakor odločnost in žrtve mož, ki so pripravljeni brez podpor uradnih strani nositi naše blago na svetovno borzo, zavedajoč se dobro, da se po blagu, ki se ne nudi, tudi ne povprašuje.

Tine Debeljak

Emil Ludwig: Napoleon. Prevedel Josip Vidmar. Založba Modra ptica. Ljubljana, 1932. Str. 510.

Ludwigov »Napoleon« je bil predmet šestih člankov in razprav, iz katerih se je izvil bistveno vprašanje: Kaj je prav za prav življenjepis in v čem je naloga biografa, ki hoče prikazati osebnost v vsej verjetnosti in resničnosti. Nemški biograf, ki je s svojimi deli zaslovel po vsej Evropi, saj je vsako od njih prevedeno najmanj v pet, šest jezikov in je od njih vprav Napoleon našel največ čitateljev in občudovalcev, nemški biograf Ludwig je v odgovor na premnoge kritike poklicnih zgodovinarjev poudaril, da mu ne gre za obnavljanje in ponavljanje dat in kronik, marveč za ustvaritev žive osebnosti, ki naj vzbudi zanimanje sodobnih čitateljev. Poleg te naloge si je Ludwig postavil še drugo: prikazati tiste osebnosti, ki so v svojem življenju načelnale in reševale probleme, ki njih važnost in pomembnost ni bila samo omejena po določenem času in okolju, marveč razpeta še v naš čas, tako ves prvinski in na vse strani odprt ter pripravljen razumevati še tako nasprotujoče si duhove. Okvir, ki si ga je bil načrtal nemški življenjepisec, je kajpada zelo širok in razodeva razgibanost umetniškega tvorca, obenem pa skrivoma daje prostora nevarnosti prepovršnih in pozneje tendenčno mišljenih biografij, ki

njih marsikatera zmanjšuje sloves Ludwigovega imena. V kratki dobi je Ludwig napisal lepo vrsto biografij in monografij, ki so si sledile v vedno ožjem časovnem razmiku, da si se moral čuditi avtorjevi produktivnosti in naglici, na pr. »Genie und Charakter«, zbirka dvajset »moških podob«, eseji o »Umetniku«, »Napoleon«, »Wilhelm II.«, »Juli 14.«, »Der Menschensohn«, »Lincoln«, »Goethe« i. t. d. in za svoj abrahamski jubilej je poslal svojim čitateljem obsežno antologijo slik in prizorov iz svojega bogatega življenja, ki mu je nudilo premnoga srečanja z najuglednejšimi osebnostmi sodobne politične in kulturne Evrope. Ali vprav ta, doslej poslednja knjiga je nehoti nekoliko razgrnila zastor nad osebnostjo biografa samega, ki se je, seveda proti svoji volji, tu pa tam razodel kot človek, ki ljubi čaščenja in priznanja, premočno zavedajoč se svoje pomembnosti, ki jo je skušal kar najočitneje poudariti nedavno s svojim bleščečim nastopom pred pariškim občinstvom kot kulturni poslanec Nemčije, kar so mu premnogi rojaki hudo zamerili in mu ob tej priliki očitali njegovo židovsko poreklo. Vsekakor pa moramo v Ludwigu zreti izrazitega zastopnika literarne zvrsti, ki bi jo imenoval najbolj kratko biografski roman, kakršnega nahajamo v najčistejši obliki v delih Francoza Andréja Mauroisja. A. Maurois je s svojim Shelleyjem in Byronom ustvaril visoki umetnini, ki razodevata, kako globoko je avtor razmišljeval o problemih biografskega romana, o katerem se je razbesedil tudi v razpravi. V tej razpravi je Maurois odmeril mesto svojemu Shelleyju med romanom in biografijo, zavedajoč se opasnih težav, ki prete takemu pisatelju, zakaj osebe v romanu so poenostavljene in zgrajene (vsak njihov gib je pisatelju zavestno motiviran), medtem ko v živi osebi, skrajno zagonetni in neopredeljivi, zaman tipaš po poslednjih motivih. Poleg tega je nekoč živa »zgodovinska« oseba tudi še plen zgodovinarja, ki jo drži v mreži časovnih dogodkov in politično vekovitih dejanj. Tako utegneš prikazati na pr. Ludvika XIII. kot kraljevskega reprezentanta svoje dobe, kot posebljen sistem, ali pa kot človeka, ki se je slučajno imenoval Ludvik XIII. in čigar delo in nedelo ni samo važno v oni obliki, ki so jo stvorili in nam prepustili zgodovinpisci,